

Графинька

Карел Чапек

Переклад Володимира Лисенка

Ті навіжені бабиська, — мовив пан Польгар, — часом такі штуки витинають, що тю! Було це в часи, коли по всій нашій благословенній Центральній Європі тхнуло смаленим; ми тільки й чекали, де ж ізнову спалахне. Шпигунів у нас аж роїлось, ви того собі й уявити не можете. Я служив у відділі контрабанди та фальшивомонетництва, але до мене часом звертались і військові по якусь там поміч. Отоді й сталась та історія з графинею... ну, скажімо, Мігай.

Не знаю вже як і якими шляхами, у Генеральному штабі дістали анонімного листа: невідомий звертав їхню увагу на кореспонденцію, що висилається на адресу: "Цюрих, до запитання, В. Манассесу". Одного такого листа перехопили. Він був зашифрований і містив дані військового характеру, приміром, що двадцять восьмий полк належить до Празького гарнізону, що у Миловицях є стрільбище і що наша армія озброєна не тільки гвинтівками, а ще й багнетами, одне слово — всякі такі дурниці. Але ж самі знаєте, у військових щодо цього дуже суворо; як викажете якійсь іноземній державі, що наша піхота носить онучі з коленкору фірми Оберлендер, то втрапите під трибунал і дістанете щонайменше рік за шпигунство. Що вдієш, це неодмінний елемент солдафонського престижу.

Ну, показали мені у штабі шифрованого листа і той донос. Я не графолог, але з першого погляду сказав собі: здуріти можна, адже видимо писані вони однією рукою. Правда, анонімку написано олівцем — більшість анонімних доносів пишеться олівцем, — але видно було, що й шпигун, і викажчик — одна людина.

— Слухайте, — кажу тим військовим, — махніть на це рукою. Справа не варта клопоту, шпигун ваш якийсь дилетант, і всі оті його військові таємниці кожен може вичитати з газет. Так що бувайте здорові.

А десь за місяць прийшов до мене один капітан із контррозвідки — такий гарний, стрункий хлопчина.

— Пане Польгаре, — каже, — зі мною сталася дуже дивна пригода. Я днями танцював з однією графинечкою, такою гарненькою смаглявкою; по— нашому вона не тямить, але танцює — просто чудо. А нині отримав її сентиментального листа. Ну де таке бачено?

— То радійте, юначе, — відказую.

— Маєте щастя з жінками.

— Так то воно так, пане Польгаре,

— пригнічено відказує капітан, — але ж цей лист писаний тим самим пером і чорнилом і на такому самому папері, як оті шпигунські повідомлення до Цюриха! І я тепер не знаю, що робити: самі розумієте, чи легко чоловікові, виказати жінку, котра... гм, котра до нього... І взагалі — це ж дама!!!

— Ну, капітане, до чого тут лицарські почуття! — кажу йому.— Ви повинні її арештувати, а злочин такий тяжкий, що ми засудимо її на смерть, і вам випаде честь скомандувати двадцятьом солдатам: "Вогонь!" Що вдієш, наше життя сповнене романтики. Та є, на жаль, одна заковика: ніякого В. Манас— сеса немає, хоч на його ім'я в Цюріху на пошті лежить уже чотирнадцять листів до запитання. Друже мій, забудьте про них і йдіть танцювати з тією смаглявкою, доки молоді.

Капітан три дні мучився докорами сумління, аж змарнів, та врешті виказав її своєму начальникові.

Зрозуміло, шестеро військових помчали машиною арештувати графиню Мігай і перешукати її папери; знайшли в неї шифр і багато листів від закордонних державних діячів; їхній зміст, як то кажуть, тхнув державною зрадою. Графиня відмовилась давати будь-які пояснення, а її сестра, шістнадцятирічна шмаркачка, під час обшуку сиділа на ослінчику, підібгавши ноги, щоб геть усе було видно, палила цигарки, фліртувала з офіцерами й реготала, як навіже— на.

Почувши, що ту графиню заарештовано, я одразу подався до контррозвідки й кажу:

— Ради Господа Христа, випустіть ту істеричку, бо наберетеся ганьби!

А вони відказують:

— Пане Польгаре, графиня Мігай зізналася, що була завербована чужоземною розвідкою. Це не жарти,

— Таж вона бреше! — гукаю.

— Пане Польгаре, — суворо відказує полковник, — не забувайте, що ви говорите про даму; графиня Мігай не може брехати. — Отак вона заморочила тих вояків.

— А грім вас побий! — вилаявся я.— Ви її з самої галантності засудите, дідько б узяв ваші лицарські почуття! Чи ви не бачите, що ця жінка сама навмисне навела вас на сліди своєї шпигунської діяльності? Це ж шахрайка, не вірте жодному її слову!

Але вони тільки знизували плечима, трагічно й співчутливо.

Зрозуміло, про новину кричали всі газети, і в нас, і за кордоном; жіночі організації всього світу збирали підписи під протестами, дипломати робили демарші, громадська думка збурилась аж у Англії, але правосуддя, як відомо, неблаганне; одне слово, ясновельможна графинечка, з огляду на стан війни, постала перед дивізійним трибуналом.

Я ще раз пішов до штабу, роздобувши додаткову інформацію, й кажу:

— Віддайте справу мені, я сам її покараю. — Де там, і слухати не хочуть.

Але ж і гарний процес був; я сидів там і розчулився, наче на "Дамі з камеліями". Графинька, тонесенька, наче тростинка, і смаглява, як бедуїн, визнала свою провину.

— Я пишаюся, — урочисто проголосила вона, — що змогла прислужитись ворогам цієї країни.

Судді розривались між благородством і обов'язком; та що вдієш, у наявності були зрадницькі листи та інші дурниці, тож трибунал з урахуванням надзвичайних обставин, що пом'якшували чи обтяжували провину, мусив присудити графині Мігай рік ув'язнення. Кажу вам, такого гарного процесу я ще зроду не бачив. Потім графиня

встала й дзвінким голосом проголосила:

— Пане голово, вважаю за свій обов'язок відзначити, що під час слідства та перебування під арештом усі офіцери поводитися зі мною як справжні джентльмени.

Я від зворушення мало не розридався вголос.

Та от лихо: коли тобі відома правда, в тебе свербить язик, і вона проситься назовні! Я гадаю, люди кажуть правду не з лихого наміру чи дурості, а з якоїсь потреби чи непереборного потягу.

Отож уявіть собі: та пані Мігай десь у Відні познайомилася з таким собі майором Вестерманом і закохалася в нього. А той Вестерман — дурисвіт, що зробив собі з героїства ремесло. Ордени на ньому аж бряжчать: Марії-Терезії, Леопольда, Залізний хрест, турецькі зірки з діамантами й ще бозна-що — все, що він зумів назбирати за війну. До того ж Вестерман — керівник усіляких нелегальних організацій, змов та путчів монархічного штибу. Такий собі борець за реставрацію імперії.

От у цього-то героя втелючилась наша графинька і, мабуть, захотіла здобути собі лицарські остроги аби стати гідною його; одне слово, з кохання до нього вдала з себе шпигунку й сама себе виказала, щоб набути мученицької слави. На таке здатна тільки жінка.

Я пішов до в'язниці, де вона сиділа, й попросив привести її.

— Ласкава пані, — кажу, — поміркуйте самі: це ж страшенна нудота — цілий рік у камері. А можна подати апеляцію про перегляд справи, якби ви зво— лили зізнатись, як було насправді з тим вигаданим шпигунством.

— Я вже все визнала, добродію, — крижаним тоном відказала графиня, — і більше не маю чого казати.

— Господи боже мій! — вигукнув я.— Облиште вже ці дурниці, адже майор Вестерман п'ятнадцять років як одружений. І має трьох дітей!

Графиня аж посиніла; я ще ніколи не бачив, щоб жінка отак умить зробилася бридкою.

— Яке... яке мені діло до того? — видушила вона з себе, але зуби в неї аж цокотіли.

— А ще вам, може, цікаво буде знати, — зарепетував я, — що того вашого майора Вестермана, власне, звати Вацлав Малек, і що він пекар із Простейова, розумієте? Ось його давнє фото, впізнаєте? На бога, графине, і заради того хлюста ви сіли до криміналу?

Вона оніміла, і враз я побачив, що це, власне, стара діва, в якій розсипалась мрія всього життя. Мені стало шкода її, й чомусь соромно.

— Ласкава пані, — квапливо мовив я, — то домовились? Я пришлю до вас адвоката, і ви йому скажете...

Графинька підвелася, бліда, але напружена, мов струна.

— Ні, — видихнула вона, — я не маю чого казати будь-кому.

І вийшла. Але за дверима зомліла, і щоб дати їй води, зуби довелось розчіпляти силоміць, так їх звела судома.

Я кусав губи. "Ну от, усе вийшло назовні, правда врятована, — казав собі.

— Але, хай йому біс, хіба це вся правда? Адже всі викриття й розчарування, втрата ілюзій і гіркий досвід — це тільки крихта правди. Вся правда більша: вона у тому, що любов, гордість, пристрасть, честолюбство — великі й непогамовні почуття, кожна самопожертва

— героїзм, і людина в своєму коханні — створіння прекрасне й дивне. Оце вам друга, більша половина правди; але треба бути поетом, щоб це побачити й висловити".

— Слушно кажете, — озвався по паузі поліцай Горалек, — все залежить від того, як правду подати. Торік ми арештували одного розтратника й повели до дактилоскопії зняти відбитки пальців. Той тип вислизнув у нас, стрибнув з другого поверху й кинувся тікати. Наш дактилоскопіст уже немолодий чолов'яга, але в ту мить забув про вік, теж скочив з вікна й зламав ногу. Нас це за печінки взяло — як завжди, коли ображають когось із наших, і коли ми злапали того типа, то трохи всипали йому.

А як викликали нас за свідків до суду, його адвокат і каже:

— Панове, я не хочу ставити вам неприємних запитань, — бачте, той адвокат був гладенький та слизький, наче пляшечка отрути. — Коли мій клієнт спробував тікати, ви його в поліції відлупцювали, правда ж?

— Та що ви, — кажу, — ми лише перевірили, чи він, стрибаючи з вікна, не ушкодив собі чого, а потім прочитали йому нотацію.

— Певне, добряча була нотація, — кисло каже адвокат. — Як засвідчив поліцейний лікар, мій клієнт мав троє зламаних ребер і близько семисот квадратних сантиметрів синців — головним чином на спині.

Я стенув плечима.

— То він узяв нашу нотацію так близько до серця, — кажу, — та й по всьому. Розумієте, правда може бути різна; треба тільки знайти для неї належне слово.